

Den svenska lagstiftningen om ungdomsfängelse.

Av Överdirektör HARDY GÖRANSSON.

Den förste ordföranden i den år 1825 förordnade styrelsen över rikets fängelser och arbetsinrättningar, Carl Axel Löwenhielm, klagade i sin skrift »Om korrek-tionssystemet och fångvården« över att i fängelserna finna »den oskuldsfulla barnåldern inmängd ibland mannaålderns avskum«. Största antalet av de barn, som Löwenhielm mötte under sina inspektionsfärder, torde ha kommit i fängelse därför att fäder och ännu oftare mödrar vid införpassningen ej sällan medtogo dem av barnen, som ej kunde reda sig själva. Det rörde sig om hundratal; år 1838 uppgick antalet till 477 och år 1839 till 535. I ett kungl. brev den 24 novem-ber 1837 föreskrevs, att barn — med undantag av spädbarn som modern hade hos sig — icke såsom dittills skett skulle åtfölja föräldrarna i fängelse utan i stället omhänder-tagas av fattigvården. Av förhållandena under åren 1838 och 1839 framgår, att föreskriften endast långsamt trädde i tillämpning. Antalet barn, som på grund av egna brott undergingo bestraffning i fängelserna, var däremot ringa. För år 1835 upptaga fångvårdsstyrelsens statistiska tabeller sammanlagt 7 barn under 15 år, därefter ännu lägre tal.

Genom bestämmelsen i 5 kap. 1 § i 1864 års strafflag anvisades icke fängelset utan den allmänna uppfostrings-anstalten åt den minderåriga brottslingen under 15 år; från regeln gjordes ett undantag, nämligen beträffande fjorton-

åringar, som begått brott av viss, svårare beskaffenhet. För tillämpningen av den nya bestämmelsen uppreste sig ett bestämt hinder: det saknades anstalter. Lagslöstarna hade förutsett detta och till 1 § försiktigtvis fogat tillägget »där tillgång till sådana uppfostringsanstalter finnes». På enskild väg hade redan år 1840 upprättats det såsom skyddshem ännu bestående räddningsinstitutet Råby i Malmöhus län. År 1876 öppnades uppfostringsanstalten å Hall, byggd efter mönster av den på 1830-talet i Frankrike uppförda åkerbrukskolonien Mettray. Även på andra håll inom landet hade genom enskilda initiativ uppfostringsanstalter inrättats, bl. a. år 1880 ett räddningshem å Måshult i Hallands län, vilket hem numera brukas såsom anstalt för verkställighet av ungdomsfängelse och därför kommer att närmare beröras i det följande. Men ständigt nya erfarenheter visade, att de befintliga anstalterna icke på långt när voro tillräckliga.

År 1887 hade Nya Lagberedningen uttalat sig för en reform i den riktningen, att brottslig ungdom även över 15 år skulle kunna insättas i uppfostringsanstalt i stället för i vanliga straffanstalter. Så länge uppfostringsanstalterna icke ens förslogo för de minderåriga, som avsågos i 5 kap. 1 § strafflagen, var varje tanke på utvidgning av uppfostringsinstitutets tillämpning fåfäng. I underdånig skrivelse den 20 december 1895 hade fängvårdsstyrelsen tillstyrkt Kungl. Maj:t att åt sakkunniga män lämna i uppdrag att utreda och avgiva förslag på vad sätt statens förpliktelser med hänsyn till vanartiga och brottsliga minderårigas uppfostran bäst och ändamålsenligast måtte kunna tillvaratagas. Uppslaget understöddes av 1896 års riksdag, och samma år uppdrog Kungl. Maj:t åt särskilda kommitterade att låta utarbeta förslag om åtgärder för beredande av lämplig uppfostran dels åt minderåriga förbrytare, dels ock åt vanartade och i sedligt avseende försummade barn.

Kommitténs arbete blev fruktbärande. Det resulterade i två betänkanden, båda dagtecknade den 26 oktober 1898,

det ena avseende behandling av vanartade och i sedligt avseende försummade barn, det andra minderåriga förbrytares behandling. Den förtrogenhet med ämnet, varom framställningen vittnar, och det djupt allvarliga intresse, som lyser igenom de även stilistiskt väl utformade betänkandena, gör läsningen fängslande ännu i dag.

Ikke minst gäller detta det avsnitt, som berör orsakerna till den enligt kommitténs mening hotande tillväxten av brottslighet och vanart bland barn och unga. Det pekades på den moderna storindustrien, som trängde på, våldsamt omgestaltande arbetsliv och familjeliv inom breda lager av befolkningen. Fäderna och efter hand även mödrarna drogos bort från hemmet till forcerat industriarbete, många gånger i nattskift. Föräldrarnas bortovaro från hemmet, frångoddheten, inneboendesystemet, dryckenskap och tygellöshet hade ödeläggande verkningar på barnen, som för övrigt i alltför tidig ålder själva drevos in i industriens tjänst. Till detta kom så den folkvandring från landsbygd till städer och industricentra, som i varje land följde industrialismens genombrott och fortsatta utveckling, och som något senare av professor *Johan Thyren* åskådligt beskrevs på följande sätt:

Sedd på långt håll, t. ex. från en annan planet, skulle den taga sig ut som en storm, vilken massvis upprycker människoplantorna ur den närande jorden, där de hava sina rötter, och sopar in dem i stenöknarna att slå rot på måfå. Men på nära håll betraktat är det ingen storm, ingen yttre kraft, som sätter dem i rörelse. De sätta sig själva i rörelse, alla dessa, som i tusentals släktled plöjt, sått och skördat, i sol och vind levat i naturen ett naturligt liv; de strömma tillsammans längs de moderna kommunikationslinjerna och övergå med ens till ett i alla detaljer annorlunda beskaffat liv. Det vore underbart om icke verkan av en sådan orsak skulle bli plötslig och genomgripande.

Den ena grundtanken i kommitténs förslag var den, att brottslighet hos barn icke borde medföra straffpåföljd. Barnaålderns övre gräns sattes härvid vid 15 år utan något undantag, därvid åberopades, att barn intill nämnda ålder

av gammalt ansetts i kriminellt hänseende omyndiga i vår rätt. Barn under 15 år, som voro vanartade eller i sedligt avseende försummade, skulle rättas med lämpliga tuktomedel (varning, agå, övervakning m. m.) eller ock skiljas från hemmet för att överlämnas till uppfostran hos andra personer (enskilt hem, barnhem, skyddshem).

Den andra grundtanken hade sitt underlag i den första. På samma gång straffbarhet utan undantag skulle inträda först vid 15 års ålder, borde möjlighet finnas att mot personer, som vid förövandet av en brottslig gärning väl överskridit denna gräns för absolut straffbarhet men dock ännu på grund av försenad utveckling, försummad uppfostran eller ogynnsamma omständigheter i övrigt befunno sig på barnets ståndpunkt, kunna använda liknande uppfostringsmedel som emot minderåriga under 15 år. Kommittén föreslog därför att under en övergångsperiod i den unges liv domaren skulle vara berättigad att utbyta det straff han borde undergå mot en uppfostringsåtgärd, tvångsuppfostran. Denna övergångstid bestämdes till åldern mellan 15 och 18 år eller samma ålder, under vilken straffnedsättning var och alltjämt är medgiven.

Ungdom i uppfostringsanstalt.

Sedan de båda lagförslagen blivit i vissa punkter omarbetade, förelades de 1902 års riksdag, som efter några ändringar godkände dem. Lagarna utfärdades i juni 1902. Händelsen är minnesvärd; den utgör inledningen till ett tidsskifte, som utmärks av rastlöst reformarbete beträffande barna- och ungdomsvård, även om tiden näppeligen förverkligat sekelskiftets dröm om »barnets århundrade«.

Lagstiftningen om de vanartade och sedligt försummade lämnas i det följande å sido. Däremot må en kort översikt lämnas över tvångsuppfostringsinstitutets innebörd och fortsatta utveckling.

Lagstiftningen anknöts till 5 kap. i strafflagen och innehöll i huvudsak följande. Dömdes någon för brott, som

begåtts efter fyllda 15 men före fyllda 18 år, till böter eller fängelse i högst 5 månader, ägde domstolen förordna, att han, i stället för att undergå det ådömda straffet, skulle insättas i allmän uppfostringsanstalt. Sådant utbyte fick företagas, där den brottsliges sinnesbeskaffenhet och omgivning samt graden av hans förståndsutveckling prövades sådant föranleda.

Genom lagändring år 1917 utvidgades möjligheten att förordna om tvångsuppfostran, i det att fängelse upp till högst ett år och straffarbete i högst sex månader skulle få utbytas däremot. År 1924 utvidgades tillämpningsområdet ånyo; tvångsuppfostran kunde nu komma till användning i de fall, i vilka straffet icke översteg fängelse eller straffarbete i två år.

Vid 1935 års riksdag antogs, såsom i det följande närmare skall utvecklas, en proposition om införande i vår rätt av en särbehandling — ungdomsfängelse — för unga lagöverträdare i åldern 18—20 år. Då denna särbehandling i vissa hänseenden avvek från den behandling, som enligt 1902 års lagstiftning tillämpades å dem, som begått brott i åldern 15—17 år, hemställde riksdagen om snar omarbetning av lagstiftningen om tvångsuppfostran till närmare överensstämmelse med lagen om ungdomsfängelse.

Den omarbetade lagstiftningen godkändes vid 1936 års riksdag. Den skiljer sig från den äldre formellt sett däri, att de för tvångsuppfostran väsentliga bestämmelserna sammanförts till en särskild lag om tvångsuppfostran, materiellt bl. a. däri, att förutsättningarna för tillämpningen jämkats. Medan den äldre lagen, som nämnts, förutsatte, att den minderårige dömts till böter eller fängelse eller till straffarbete i högst två år, gäller enligt nya lagen att till tvångsuppfostran kan dömas, om å det begångna brottet kan följa fängelse eller straffarbete (utan någon maximering).

Lagen om tvångsuppfostran trädde i kraft den 1 januari 1938.

Tvångsuppfostran verkställes i allmän uppfostringsanstalt. Såsom sådana tjänstgöra ända från uppfostringsinstitutets begynnelse år 1905 statens uppfostringsanstalt å Bona för gossar och den av Svenska Diakoniss-sällskapet drivna uppfostringsanstalten å Viebäck för flickor.

Anstalterna lyda under fristående styrelser.

Ungdom med tidsbestämt straff.

Frågan om modifiering av straffverkställigheten i vad den avsåg unga fångar och om organisatoriska anordningar för att sammanföra dem i särskilda anstalter väcktes först inom kyrkan. Det är därför naturligt, att det första fängelset för ungdom växte upp på kyrkans mark, i Rom, där påven Clemens XI byggde fängelset San Michele, färdigt 1703. Efter några decennier förföll både fängelset och idén. Det dröjde ett gott stycke in på 1800-talet innan tanken togs upp igen. I England inrättades Parkhurst såsom »ungdomsfängelse» år 1838, i Frankrike La Roquette och i Tyskland bl. a. Sachsenberg. Både i dessa och andra europeiska länder förfuskades planen genom att man av ekonomiska skäl måste avstå från särskilda, uteslutande för unga reserverade straffanstalter och nöja sig med att hålla dem tillsammans i en eller flera avdelningar av en vanlig straffanstalt.

I Sverige fördes frågan om en utgallring av vissa unga fångar till särskilda anstalter på tal i början av 1870-talet. Den närmaste anledningen var den olidliga trängseln i fängelserna med därav följande ökad sjuklighet, brist på arbete och risk för depravation. Ett nytt centralfängelse behövdes, och i samband härmed föreslog fängvårdsstyrelsen, att detta skulle reserveras för dem, »vilka borde skyddas för det menliga inslytande och det ökade lidande umgänget och gemenskapen med mera fördärvade fångar medförde» — d. v. s. enligt styrelsens förslag bl. a. för unga manliga förbrytare, som hade en strafflid överstigande två år.

Det nya centralfängelset uppfördes å Nya Varvet vid

Göteborg och togs i bruk år 1875. Utom en predikant anställdes vid fängelset en lärare »för fångarnas undervisning i de ämnen, som i folkskolebildningen ingå och möjligen för att bibringa dem färdighet i en del sådana handslöjder, som efter frigivningen för dem kunde underlätta tillfälle till självförsörjning». I samband med enrumsstraffets utsträckande år 1893 från två till tre år synas försändningarna av unga fångar till Nya Varvet ha avtagit. De upphörde slutligen alldeles.

Efter införandet år 1904 av arbetsdrift vid fängelserna för statsförvaltningarnas räkning fördelades fångarna å olika fängelser med hänsyn tagen även till deras yrkeskunnighet och läraktighet. Unga manliga fångar, som dömts till längre frihetsstraff, sammanfördes till centralfängelser och vissa större straffängelser. Efter hand visade det sig emellertid önskvärt att kunna ägna dem en särskild omvårdnad, handledning och undervisning för att åstadkomma ett bättre utnyttjande av strafftiden. Efter att under åren 1912 och 1913 försöksvis ha förlagt en mindre grupp unga brottslingar till straffängelset i Uppsala förordnade fångvårdsstyrelsen, att från och med 1914 års ingång unga fångar skulle, därest de dömts till straffarbete i minst 3 månader, sändas, om de voro i åldern 15—17 år, till straffängelset i Uppsala och, om de fyllt 18 men icke 19 år, till straffängelset i Gävle. Predikanten vid straffängelset i Uppsala förklarade efter första verksamhetsårets slut, att erfarenheten berättigade till oförbehållsamt erkännande av den vidtagna åtgärdens lämplighet. Fattigvårdslagstiftningskommittén, som under mer än ett årtionde omhändertog utredningarna av en rad sociala vårdnadsproblem, besökte anstalten för att taga del av den nystartade verksamheten. Ett utdrag av dess berättelse kan försvara sin plats i en återblick på de åtgöranden, som stegvis lett fram till det läge, vari vi befinna oss i dag. Kommittén anförde:

Utmärkande för den nya ordningen vid straffängelset i Uppsala är framför allt det större utrymme, som lämnats åt skolunder-

visning, gymnastik och uppfostrande arbete. Av de 24 i fängelset vid tillfället intagna sysselsattes ej mindre än 19 med snickeri. Var och en av dessa fångar har sitt arbetsrum (en med stort fönster försedd cell, vars dörr hålles låst) med hyvelbänk, verktyg och arbetsmaterialier; yrkesläraren går från den ene till den andre och undervisar dem eller infinner sig på deras begäran för att lämna upplysningar. De nyinkomna sättas ej genast i slöjden, utan få under den första tiden syssla med andra göromål, såsom att knyta nät, spinna, laga strumpor o. s. v. Det är avsett, att de unga längre fram skola sysselsättas med trädgårdsarbete, för vilket ändamål intill fängelset belägen jord väntas bliva disponibel. För skolundervisningen finnes en särskild sal med plats för sex fångar (under lektionen hava de skärmar mellan sig, så att de ej kunna se varandra) och där meddelas undervisning i vanliga skolämnen 3 å 4 timmar i veckan för varje läxlag. Gymnastik bedrivs under vistelsen ute i promenadgårdarna.

Den omnämnda, betydliga jordarealen uppläts sedermera åt fängelset. Efter ändringen år 1921 av verkställighetslagen inrättades där större verkstadslokaler för hand- och maskinsnickeri. I samband med ungdomsfängelselagens ikraftträdande den 1 januari 1938 sjönk antalet till tidsbestämt straff dömda ungdomsfångar, och i slutet av samma år blev fängelset ungdomsanstalt, d. v. s. anstalt för verkställighet av ungdomsfängelse. Härom mera i det följande.

Alla till tidsbestämt straff dömda manliga fångar, som vid straffets början ej fyllt 21 år, avtjäna numera i regel straffet vid straffängelset i Gävle. Även detta fängelse förfogar över ett trädgårdsbruk, dock av mindre omfattning, samt driver yrkesmässigt skradderi och snickeri. Särskild lärare finnes anställd för skolundervisningen. På senare år ha unga fångar med längre strafftider, bl. a. sedlighetsförbrytare, överflyttats från Gävle till centralfängelset i Mariestad, sedan en del av strafftiden gått till ända. Till detta fängelse, avsett främst för dem som ådömts längre frihetsstraff och äro i fängelse första gången, hör en stor lantegendom, där de intagna sysselsättas i alla former av jordbruk. Fängelset har två kolonier, båda helt öppna och avsedda för de pålitligaste inom klientelet.

De för övrigt rätt fåtaliga unga kvinnliga fångarna, dömda till vanligt straff, intagas å kvinnofängelset i Växjö.

Vad straffverkställigheten i övrigt angår må erinras om, att den enligt gällande lag har två huvudformer: straff i enrum och straff i gemensamhet. Den som undergår straffarbete eller omedelbart ådömt fängelse och vid straffets början icke fyllt 21 år, skall hållas till straff i enrum under hela strafftiden, där denna icke överstiger ett år, och där strafftiden är längre det första året. Enrumsstraffet kan modifieras i olika avseenden och på tidigt stadium. Om det med hänsyn till den unges vård, arbete eller behandling finnes lämpligt, kan han efter att ha avtjänat tre månader av straffet — eller om hälsoskäl föreligga ännu tidigare — erhålla tillåtelse att ha celldörren öppen, att inom straffanstalten uträtta ärenden, vilka sammanhånga med hans arbete, eller att utföra arbete gemensamt med andra fångar. Med den sist nämnda modifikationen — arbetsgemensamhet — har ett betydelsefullt steg tagits i riktning mot en ändamålsenligare behandling. Fängelsernas styresmän ha i vid utsträckning begagnat denna metod, som utom att den motverkar isoleringen ger fången större möjligheter till yrkesutbildning och till en verkligt produktiv och jämförelsevis lönande sysselsättning.

*Ny lagstiftning förberedes beträffande ungdom mellan
18 och 21 år.*

Kriminalitetens ström har många tillflöden, det ymnigaste kommer från ungdomsåldrarna. Ett framgångsrikt bekämpande av brottsligheten i hela dess utsträckning blir i huvudsak beroende på i vad mån samhället lyckas i sina åtgärder mot den ungdom, som blivit förvunnen till brott. Det var insikten härom som drev fram den förut omnämnda lagstiftningen av år 1902 om uppfostran åt vanartade och i sedligt avseende försummade barn och om tvångsuppfostran.

Åldersgränsen uppåt för tillämpning av tvångsuppfostran.

ringsinstitutet saltas från början vid 18 år; där har den också förblivit. För den brottsling som passerat 18-årsåldern stodo praktiskt taget inga andra reaktioner till buds än de som kommo till användning mot vuxna förbrytare, d. v. s. vanligt tidsbestämt straff såsom den enda detentiva åtgärden. Även om behandlingen i de för unga fångar avsedda fängelserna på väsentliga punkter jämkats till närmare överensstämmelse med de grundsatser, som följdes vid t. ex. uppfostringsanstalterna, blev det efter hand klart, att frihetsstraffens kortvarighet och frånvaron av reglerad eftervård utgjorde ett bestämt hinder för att den fostrande verksamheten skulle ge avsett resultat.

Erfarenheterna från andra länder bestyrkte denna uppfattning. För att undgå de vanskligheter, som voro förbundna med det kortvariga frihetsstraffet, hade U. S. A. och England skapat särskilda behandlingsformer för yngre förbrytare: i U. S. A. Elmirasystemet, i England Borstalsystemet. Båda systemen byggde på relativt obestämda straffdomar.

Tydiligen under påverkan av Borstalsystemets principer framlade fängvårdsstyrelsen år 1912 förslag om en särskild straffform för unga förbrytare. Förslaget gick i huvudsak ut på att personer i åldern mellan 18 och 21 år, vilka gjort sig saker till brott, som enligt strafflagen föranledde fängelse eller straffarbete ej över tre år, skulle kunna i stället ådömas en särskild art av frihetsstraff — korrektionsstraff — under minst ett och högst tre år. Frigivning skulle ske på prov med möjlighet till återintagning.

Fängvårdsstyrelsen återkom år 1918 med nytt förslag, som med minsta möjliga rubbning i den materiella straffrätten ville bygga vidare på den grund, som under mellantiden lagts genom de i 1916 års verkställighetslag givna föreskrifterna rörande unga fångar. Styrelsen förordade ett tvåspårigt system, först frihetsstraff och därefter uppfostrande behandling i en övergångsanstalt, varifrån utskrivning kunde ske villkorligt eller slutligt.

I ett år 1922 avgivet betänkande med förslag till lag om tvångsuppfostran åt unga förbrytare föreslogs, att användningen av tvångsuppfostran skulle utsträckas att omfatta även brottslingar i åldern 18—20 år. Förslaget blev aldrig förelagt riksdagen, bl. a. av det skälet, att dess genomförande skulle ha krävt betydande kostnader.

Frågan om särbehandling av brottslingar över 18 år blev därefter skjuten åt sidan under mer än ett årtionde, medan den under tiden arbetade sig fram till en lösning i våra grannländer. Norge fick sålunda år 1928 en lagstiftning om behandling i arbeidsskole av lagöverträdare i åldern mellan 18 och 23 år. Den danska strafflagen år 1930 hade infört en ny straffart — ungdomsfængsel — för personer mellan 15 och 21 år.

När dåvarande justitieministern *Karl Schlyter* den 20 april 1934 framlade sitt reformprogram för straffsystemet, straffverkställigheten och fängvården, hänförde han till de trängande reformfrågorna spørsmålet om behandlingen av ungdomliga förbrytare och anförde därom:

En utredning av ifrågavarande spørsmål synes därför i första hand böra avse frågorna om sådana brottslingars omhändertagande i ett särskilt ungdomsfängelse. — — — Det bör konstrueras såsom ett särskilt frihetsstraff, för vilket det utmärkande är att strafftiden göres obestämmd inom en av lagen fastställd ram, så att frigivningen kommer att bero på den dömdes förhållande under strafftiden och utsikterna till att han efter frigivningen ej kommer att återfalla i brott. Fångbehandlingen bör framförallt inriktas på en rationellt organiserad yrkesutbildning. Friluftsarbete bör komma till användning i största möjliga omfattning.

Utredningsarbetet begynte omedelbart härefter av tillkallade sakkunniga, som den 10 december 1934 avgåvo sitt betänkande (se denna tidskrift år 1935 sid. 249 ff.). Sedan 1935 års riksdag med smärre ändringar antagit den framlagda propositionen i ämnet, utfärdades den 15 juni 1935 lag om ungdomsfängelse. Lagen trädde i kraft den 1 januari 1938.

I den konturteckning av den blivande lagstiftningen, som justitieministern lämnade i nyss återgivna anförande, igenkännes lätt förebilden, det danska ungdomsfängelset, som vid den tiden varit i verksamhet något år och blivit en framgång. Även den norska lagstiftningen, ehuru konstruerad efter delvis andra principer, har varit vägledande vid försöken att på svensk mark skapa en särbehandling för de brottslingar, som lämnat den egentliga ungdomsåldern bakom sig. Om jag vidare nämner den betydelse, som de moderna finska fängvårdsanstalterna haft för byggnadsverksamheten inom den svenska fängvården under senare år, har också tacksamt erkänts, att den nya lagen med dess organisatoriska anordningar — liksom så mycket annat värdefullt i vårt kulturliv — är ett resultat av uppslag och strävanden hos alla de nordiska frändefolken.

Lagens innehåll.

Enligt lagen om ungdomsfängelse må denna till tiden obestämda strafform ädömas, när någon innan han fyllt 21 år begått brott, varå enligt lag kan följa fängelse eller straffarbete. Ha flera brott förövat, räcker det om något av dem kan medföra fängelse eller straffarbete. Den tilltalade skall vid domens meddelande ha uppnått 18 års ålder; om han vid samma tillfälle redan fyllt 21 år, saknar däremot betydelse. Till ungdomsfängelse må ej dömas, där enligt lag å brottet eller något av brotten lägst kan följa straffarbete i fyra år eller däröver. Ungdomsfängelse kan således ifrågakomma även för flertalet svårare brott. I förarbetena till lagen förutsattes emellertid, att straffarten i regel icke skall tillämpas, när det begångna brottet in casu skulle ha förskyllt strängare straff än den maximala anstaltstiden för till ungdomsfängelse dömda, d. v. s. fyra år. Den som villkorligt dömts till straffarbete eller fängelse kan, därest han före 21 års ålder begår nytt brott — vare sig därå kan följa frihetsstraff eller ej — eller på annat sätt förverkar anståndet, dömas till ungdomsfängelse i stället för det villkorligt

ådömda straffet, om han vid den nya domens meddelande fyllt 18 år.

I lagen utsäges att ungdomsfängelse skall tillämpas, där brottets beskaffenhet samt den brottsliges personliga utveckling, vandel och levnadsomständigheter i övrigt giva skälig anledning antaga, att han är i behov av och mottaglig för sådan fostran och utbildning som avses med ungdomsfängelse samt med hänsyn till sålunda och eljest föreliggande förhållanden ungdomsfängelse finnes lämpligare än annat straff. Enligt lagens förarbeten skall vid bedömande av frågan huruvida ungdomsfängelse bör tillämpas särskild uppmärksamhet ägnas åt den tilltalades miljöförhållanden vid tiden för brottets begående. Ungdomsfängelse är avsett framför allt för sådana moraliskt och intellektuellt påverkningbara individer, vilka ha behov av att komma bort från en för dem ogynnsam miljö. Beträffande gränsdragningen mot de lindrigare fallen är att märka, att ungdomsfängelse icke är avsett att vara reaktionsformen vare sig mot de lagöverträdare som utan att röja några asociala höjelser på grund av yttre tillfälliga omständigheter råkat i konflikt med lagen eller mot de brottslingar, vilkas behov av fostran kan tillgodoses genom villkorlig dom under effektiv uppsikt.

Ungdomsfängelse verkställes i härför inrättad särskild anstalt eller avdelning av anstalt. De intagnas arbete skall vara av beskaffenhet att bereda dem tillfälle till sådan teoretisk och praktisk utbildning i hantverk eller annat yrke, som kan främja deras utsikter att efter utskrivning försörja sig. Anstaltens styresman äger vidtaga differentieringsåtgärder beträffande de intagna. Närmare bestämmelser om anstaltsvården äro meddelade i en av Kungl. Maj: t den 8 april 1938 utfärdad stadga angående vård och behandling av dem som ådömts ungdomsfängelse.

Den som dömts till ungdomsfängelse kan kvarhållas å anstalt under högst fyra år. Utskrivning från anstalten är antingen slutlig (frigivning) eller villkorlig (utskrivning på

prov). Sistnämnda form för utskrivning, som är den regelmässiga, kan ej äga rum förrän ett år förflutit sedan den dömdes intagits å anstalt, såvida icke särskilda skäl finnas för tidigare utskrivning. Utskrivning på prov skall ske senast två år efter intagningen, såframt ej särskilda skäl tala däremot. När frigivning skett eller, efter utskrivning på prov, tillsynstiden utgått, anses ungdomsfängelsestraffet till fullo verkställt.

Utskrivningsfrågor handläggas av en särskild nämnd, ungdomsfängelsenämnden, bestående av fem ledamöter, av vilka minst en skall vara domare eller förutvarande domare, en vara läkare och en äga särskild erfarenhet i uppfostringsfrågor. De tre ledamöter, för vilka lagen uppställer särskilda kompetensvillkor, äro för närvarande ett justitieråd, ordförande, en överläkare och docent i psykiatri samt ett undervisningsråd (i skolöverstyrelsen). Som vice ordförande fungerar chefen för fångvårdsstyrelsen. Femte ledamot är en riksdagsman och kommunalman.

Den som utskrivits på prov skall stå under tillsyn och vara underkastad av nämnden meddelade eller eljest för honom gällande föreskrifter. Tillsynstiden bestämmes av nämnden men får ej överskrida den tid den dömdes kunnat kvarhållas å anstalt och får i intet fall vara längre än två år.

Bryter den på prov utskrivne mot gällande bestämmelser, kan han när som helst genom beslut av nämnden återintagas å anstalt. Begår han nytt brott, eller misstänkes han för tidigare förövat ytterligare brott, får han ej åtalas förrän överåklagare efter nämndens hörande beslutat därom. Därest åtal kommer till stånd, kan domstolen efter att ha inhämtat nämndens yttrande förordna, att det tidigare ådömda ungdomsfängelsestraffet skall avse jämväl det nya brottet och att den brottslige skall återintagas för att undergå fortsatt ungdomsfängelse. Är brottet begånget före utskrivningen, behöver domstolen emellertid icke förordna om återintagning. Tidsbestämt frihetsstraff kan i dessa fall alltid ådömas

i stället för ungdomsfängelse, och domstolen behöver ej höra nämnden innan den dömer till sådant straff.

Ej heller de å ungdomsanstalt intagna som begått brott före eller under anstaltstiden få åtalas utan att överåklagare förordnat därom efter nämndens hörande. Sker åtal, skall domstolen besluta att det ådömda ungdomsfängelsestraffet skall avse jämväl det nya brottet. Är brottet av grov beskaffenhet eller begånget efter straffverkställighetens början, kan domstolen dock efter nämndens hörande förklara beslutet om ungdomsfängelse förfallet och i stället utmätta annat straff.

Tillämpningen hos domstolarna.

Ungdomsfängelseinstitutet kom redan från början att åtnjuta domstolarnas förtroende, och domar å ungdomsfängelse meddelades i betydligt större utsträckning än man vid lagens tillkomst beräknat. Sålunda intogos under år 1938 å ungdomsanstalt 112 män och 4 kvinnor. Motsvarande siffror för 1939 voro 166 män och 8 kvinnor samt för 1940 136 män och 18 kvinnor.

Antalet intagningar per månad har kontinuerligt stigit med undantag av vissa månader i slutet av 1939 och början av 1940. Senare halvåret 1940 visar en synnerligen kraftig ökning.

Såväl under förarbetena till lagen om ungdomsfängelse som vid lagens tillkomst framhölls med skärpa, att lagen icke skulle vara tillämplig gentemot unga lagöverträdare, vilka voro av sinnesbeskaffenhet som i 5 kap. 6 § strafflagen sägs, d. v. s. personer som ledo av tydligt framträdande utvecklingshämning eller av psykisk abnormitet utan att vara sinnesslöa eller sinnessjuka. Man ville nämligen förhindra, att normala unga lagöverträdare med god prognos sammanfördes å en och samma anstalt med brottslingar tillhörande dessa kategorier, vilka erfarenhetsmässigt utöva ett ogynnsamt inflytande på sin omgivning. Denna princip kom till uttryck i lagtexten genom det ovan återgivna stad-

gandet, att ungdomsfängelse skulle tillämpas gentemot dem som voro i behov av och mottagliga för sådan fostran och utbildning som avses med ungdomsfängelse. Emellertid visade domstolarna redan från början benägenhet att tillgripa ungdomsfängelse även i fråga om unga brottslingar som voro psykiskt efterblivna eller visade psykopatisk läggning. Ungdomsfängelsenämnden förklarade i sin för år 1938 avgivna årsberättelse, att nämnden saknade anledning reagera mot denna praxis under förutsättning att erforderliga anstaltsutrymmen komme att erbjudas för ifrågavarande kategoriers omhändertagande å särskild anstalt eller anstaltsavdelning utan sammanblandning med övriga intagna. Nämnda praxis vann vidare godkännande såväl av högsta domstolen som av riksdagen. Denna biföll år 1939 ett uttalande av första lagutskottet — i samband med behandlingen av förslaget om ny lag angående villkorlig dom — av innebörd, att ingen ändring av lagen om ungdomsfängelse var erforderlig för dess tillämpning mot personer, vilkas sinnesbeskaffenhet avviker från det normala men dock få anses mottagliga för den med ungdomsfängelse avsedda fostran. Som nedan skall utvecklas har fängvårdsstyrelsen sört för vederbörlig differentiering av de intagna med hänsyn till deras psykiska beskaffenhet.

I vilken utsträckning ungdomsfängelsestraffet kommit till användning i fråga om ovanstående kategorier psykiskt defekta framgår av en inom ungdomsfängelsenämndens sekretariat med ledning av tillgängliga summariska läkarundersökningar och övriga handlingar verkställd approximativ beräkning rörande sinnesbeskaffenheten hos 133 under år 1940 intagna elever¹⁾. Härvid har visat sig att av dessa icke mindre än 56 (42,1 procent) torde vara av sinnesbeskaffenhet, som avviker från det normala, därav 9 imbecilla,

¹⁾ Av de 136 under år 1940 intagna hade 3 avgått på grund av ändrade utslag.

25 debila¹⁾ och 22 psykopater. Räknar man endast med sådana personer som antingen förklarats hänförliga under 5 kapitlet 6 § strafflagen eller kunde beräknas bliva hänförda dit, om de underkastades fullständig psykiatrisk undersökning, torde antalet sådana uppgå till 42, varav 21 imbecilla och debila och 20 psykopater eller tillhopa 30,8 procent av hela antalet intagna.

Ungdomsanstalterna.

Benämningen ungdomsfängelse har i den svenska lagstiftningen reserverats enbart för själva straffarten, medan anstalt, där ungdomsfängelse verkställes, kallas ungdomsanstalt.

Under förarbetena till den nya lagen beräknades preliminärt antalet erforderliga vårdplatser å ungdomsanstalterna till omkring 160, varav 150 för män och 10 för kvinnor. Medan vårdplatserna för kvinnor syntes kunna anordnas å någon redan existerande anstalt, betecknades inrättandet av en ny ungdomsanstalt för män såsom ofrånkomligt. Denna anstalt skulle enligt de sakkunniga mottaga och vårda alla till ungdomsfängelse dömda män och alltså innehålla även mottagnings-, isolerings-, övervaknings- och sjukavdelningar.

Under de fortsatta förberedelserna gjordes den mening gällande, att platsbehovet uppskattats för högt. Då man kunde räkna med att ett stort antal unga brottslingar saknade den mottaglighet för fostran och utbildning, som lagen förutsätter, borde, anfördes det, den nya anstalten försiktigtvis uppföras för endast ett mycket begränsat antal elever för att vid behov successivt utbyggas.

Det blev denna väg som beträddes vid lösningen av anstaltsfrågan. Den nya ungdomsanstalten, Skenäs, uppfördes för endast 30 elever, sammanförda till en paviljong. En

¹⁾ För imbecilla räknas med en intelligensålder under 12 år samt för debila med en intelligensålder mellan 12 och 16 år.

sådan reducering av platsantalet hade icke under några förhållanden varit tänkbar, därest icke samtidigt den anordningen vidtagits, att mottagnings- och övervakningsavdelningarna skilts från Skenäsanstalten och förlagts till en redan befintlig fängvårdsanstalt, kronohäktet i Nyköping, som beräknades för 26 intagna. I motsats till de ursprungliga planerna kom anstaltsorganisationen alltså att från början omfatta två olika typer av från varandra skilda ungdomsanstalter: en öppen på Skenäs och en sluten i Nyköping, den senare för nykomlingar och för sådana intagna, som icke kunde vårdas under de friare formerna på en öppen anstalt.

Skenäsanstalten stod färdig vid utgången av år 1937 och vid samma tidpunkt hade även Nyköpingsanstalten rustats för sin nya uppgift. Lagen om ungdomsfängelse trädde, som nämnts, i kraft den 1 januari 1938.

Lagen fick från början en så vidsträckt tillämpning, att de beräkningar som legat till grund för anskaffandet av vårdplatser visade sig ohållbara. Ett omedelbart utbyggande av Skenäsanstalten blev nödvändigt, och riksdagen anvisade medel år 1938 till en andra och år 1939 till en tredje paviljong vid anstalten. Under tiden för anstaltens utbyggande anskaffades provisoriskt vårdplatser å skyddshem m. m. Icke blott klientelet numerär utan även dess beskaffenhet krävde särskilda åtgärder. Såsom i det föregående framhållits, visade domstolarna från början benägenhet att till ungdomsfängelse döma även efterblivna och psykopater. För differentiering av klientelet blev det nödvändigt att få till stånd olika anstaltstyper, och under åren 1938—1940 anordnades ungdomsanstalter med specialuppgifter vid straffängelset i Uppsala, å det förutvarande skyddshemmet å Mäshult och vid kronohäktet i Ystad.

För verkställighet av ungdomsfängelse finnas för närvarande följande

Ungdomsanstalter för män:

Anstaltens namn m. m.	Anstalten är i huvudsak avsedd för	Antal intagna 20/2 1941
Nyköping (sluten, 26 pl.)	nykomna..... (mottagningsavdelning)	22
Skenäs (öppen, omkring 90 pl.)	normalfall.....	71
Mäshult (öppen, 25 pl.)	debila och imbecilla..	23
Uppsala (sluten, omkring 40 pl.)	vissa svårdisciplinerade och psykopater samt återintagna	35
Ystad (sluten, omkring 20 pl.)	psykopater	18
	tillhopa...	169

Beträffande de slutna anstalterna¹⁾ — Nyköping, Uppsala och Ystad — må nämnas, att dessa äro inrymda i gamla fängelsebyggnader, som undergått genomgripande modernisering; bl. a. ha fönstren upphuggits till normal storlek, ehuru de alltjämt äro försedda med galler. Dessa tre anstalter bibehålla karaktären av lokalfängelser för länet eller del därav, men i regel intagas där endast häktade och botesfångar, vilka hållas helt avskilda från ungdomsfängelseleverna.

Härefter må en beskrivning lämnas av de olika anstalterna och deras uppgifter.

Nyköping. Alla till ungdomsfängelse dömda män intagas å denna anstalt, där de underkastas en summarisk psykiatrisk undersökning. Anstalten är härjämte också övervakningsavdelning, men denna gren av verksamheten har efter tillkomsten av anstalterna i Uppsala och Ystad praktiskt taget upphört.

Undersökningen omhänderhaves av en läkare, tillika överläkare vid det i staden befintliga sinnessjukhuset. Re-

¹⁾ Anstalt betecknas såsom sluten, när huvudingången står under ständig bevakning.

sultatet sammanfattas i ett utlåtande, omfattande i huvudsak följande punkter: somatiskt status, intelligensstatus och psykiskt status, därvid också angives, huruvida ytterligare psykiatrisk undersökning finnes erforderlig. Utlåtandet utmynnar slutligen i förslag till den intagnes placering å anstalt, ibland kompletterat med råd och anvisningar för behandlingen efter den intagnes utskrivning på prov. — Styresmannen uppgör med ledning av rannsakingshandlingarna en berättelse över den intagnes levnadslöpp med särskild hänsyn tagen till tidigare förvecklingar, undergången anstaltsvård m. m., och kompletterad med anteckningar rörande den intagnes förhållande under anstaltsvistelsen: hans uppförande, arbetsförmåga, fallenhet för yrkesarbete m. m. Med ledning av handlingarna från läkaren och styresmannen avgör fångvårdsstyrelsen, vid vilken av övriga fyra ungdomsanstalter behandlingen skall fortsättas. Handlingarna insändas också till ungdomsfängelsenämnden, där varje ledamot erhåller en avskrift av dem.

De 152 elever, som under år 1940 efter verkställd undersökning avgingo från Nyköping till övriga ungdomsanstalter, placerades på följande sätt:

till Skenäs	84
» Mäshult	32
» Uppsala	25
» Ystad	11

Under vistelsen vid anstalten, som i regel räcker sex å åtta veckor, sysselsätts de intagna i snickeriverkstaden samt med mälningensarbeten och enkla mekaniska arbeten. Undervisning meddelas av fängelsepredikanten i bibelkunskap, statskunskap och sång samt av timplärare från staden i historia och matematik, i senare fallet med huvudvikten lagd på yrkesräkning, geometri o. dyl. såsom inledning till yrkesutbildningen.

Skenäs. Denna ungdomsanstalt, som är nyuppförd, är avsedd för normalfallen. Den är förlagd till Skenäs

kungsgård, tre mil från Norrköping och sex kilometer från närmaste järnvägsstation. Egendomen har sin längdsträckning i öster och väster utmed Bråviken och har en areal av 100 hektar trädgårds- och åkerjord och 250 hektar skog.

De egentliga anstaltsbyggnaderna eller paviljongerna äro tre, belägna på 100—200 meters avstånd från varandra i en backslutning mot sjön. Varje paviljong består av två i vinkel mot varandra ställda flyglar. Den ena flygeln utgöres av en låg envåningsbyggnad, som innehåller dagrum och matsal samt därtill i paviljong nr 1 kök och i paviljong nr 2 expeditionslokaler för direktör och assistent. Den andra flygeln är uppförd i två våningar med 15 enkelrum i varje, varje rum försedd med säng, stol, bord och skåp. Rummen hava fönster av normal storlek utan galler. I varje bostadsvåning finnes gemensamt tvättrum och i källaren badrum, torkrum för våta klädespersedlar m. m.

Den färdiglagade maten hämtas från köket i paviljong 1 och distribueras därifrån till matsalarna i de tre paviljongerna.

Under år 1940 ha vid anstalten uppförts två verkstadsbyggnader, den ena för mekaniska arbeten och smide, den andra för snickeri (uppförd av eleverna själva). Båda verkstäderna äro försedda med fullständig maskinell utrustning.

Ritningarna till samtliga nybyggnader, inbegripet bostadshusen för personalen, ha uppgjorts av fångvårdsstyrelsens arkitekt G. Birch-Lindgren, som också handhaft kontrollen över arbetena.

Omkring 600 m. från paviljongerna ligga stall-, ladugårds- och andra ekonomibygnader. Djurbesättningen uppgår till 10 hästar, 65 nötkreatur och 30 svin.

De intagna arbeta i verkstäderna samt i byggnadssnickeri, måleri, schaktning och väg- och planeringsarbeten. Lantegendomen erbjuder rikliga tillfällen till arbete och utbildning i jordbruk, ladugårdsskötsel, trädgårdsbruk och skogsbruk.

Jämsides med det praktiska arbetet meddelas teoretisk

utbildning i två yrkesskolor, en lantmannaskola och en verkstadsskola för mekaniker. Undervisningen pågår i regel från september till maj med avbrott för julferier och omfattar två timmar fyra à fem aftnar i veckan. En verkstadsskola för snickeri kommer sannolikt att starta till hösten.

Vid denna liksom vid övriga ungdomsanstalter utgår ersättning för arbetet, begynnande med i regel 25 öre för dag och successivt stigande vid längre vistelsetid och ökad arbetsvana. Hälften av arbetsförtjänsten besparas till utskrivningen, den andra hälften får den intagne använda för personliga behov.

Sport och idrott intar självfallet en dominerande plats bland fritidsförströelserna. Bristen på gymnastiksal, tillika samlingsal vid vissa högtidligheter, har föranlett fångvårdsstyrelsen att begära medel till uppförande av gymnastikbyggnad. Frågan är föremål för prövning av innevarande års riksdag.

Självfallet kan det vid en anstalt, som arbetar under så fria former som Skenäs, icke undvikas, att vissa intagna söka avvika. Tretton avvikanden eller försök därtill gjordes under år 1940. De avvikna inställde sig antingen självmant efter sin olovliga utflykt eller grepos, oftast efter några timmar, och återfördes. Fem av dem överfördes till ungdomsanstalten i Uppsala.

Mäshult. Anstalten, som fångvårdsstyrelsen tills vidare arrenderar, äges av Hallands läns landsting och har tidigare varit skyddshem. Den är belägen 25 kilometer från Varberg i en glest befolkad bygd och har ett för ändamålet lämpligt läge invid sjön Mäsen. Till anstalten hör en egendom, omfattande 18 hektar öppen åkerjord, 168 hektar skog, fiskevatten m. m.

De intagna äro förlagda till mangårdsbyggnaden, en gammal träbyggnad i två våningar, innehållande sovrum för 4—6 intagna, matsal, kök och andra ekonomiutrymmen. I en fristående byggnad finnes snickeriverkstad, delvis med maskinell utrustning.

Anstalten är i huvudsak avsedd för efterblivna. Av nuvarande 23 intagna torde 13 kunna betecknas som debila och 4 som imbecilla; lägsta intelligensåldern är för närvarande 9,3 år. Återstående 7 förete inga utpräglade intellektuella utvecklingshämningar, men ha av annan anledning överförts dit efter tillstyrkan av undersökningsläkaren.

Eleverna syselsätts huvudsakligen med snickeri, jordbruks- och trädgårdsarbete, skogsbruk samt vissa handräkningsgöromål. Ehuru deras arbetsförmåga i många fall är betydligt nedsatt, har anstaltsledningen hittills i regel lyckats anskaffa arbete åt dem vid utskrivningen. Bl. a. ha lantbrukarna i orten i flera fall varit villiga att taga utskrivna i sin tjänst, varvid tillsynen kunnat anförtros åt anstaltens styresman.

Uppsala. Anstalten är förlagd till straffängelset och har till uppgift att mottaga elever, vilka antingen vid undersökning å mottagningsavdelningen i Nyköping funnits på grund av psykiska defekter eller bristande uppfostringsbarhet icke lämpa sig att direkt överföra till öppna anstalter eller sedermera misskött sig på de öppna anstalterna. Även sådana på prov utskrivna elever, som återhämtas för fortsatt anstaltsvård, intagas i regel på Uppsalaanstalten.

De intagna arbeta huvudsakligen i den till anstalten hörande stora trädgården samt i snickeriverkstad. I anslutning till arbetet har tidvis meddelats teoretisk undervisning i en verkstadsskola för snickare.

Skolundervisning meddelas i vanliga läroämnen samt i gymnastik och sång.

Idrotten står i centrum även för denna pojkskaras intresse. Utomhusområdet är stort och har utrymme för idrotts- och fotbollsplaner. En mindre simbassäng iordningställdes förliden sommar. Anstaltsledningen har energiskt uppmuntrat eleverna att under den mörkare årstiden använda fritiden till självstudier. Studiecirklar ha bildats och fyra elever genomgingo under fjolåret studiekurser vid korrespondensinstitut.

I syfte att egga de intagnas ambition och ansvars känsla har vid anstalten inrättats en särskild elitavdelning, till vilken eleverna genom eget välförhållande kunna kvalificera sig. Avdelningen är förlagd till anstaltens översta våning och medlemskap i densamma berättigar till särskilda förmåner, såsom rättighet att ha ljuset tänd längre på kvällen, högsta medgivna arbetspremier, möjlighet att i anstaltens snickeriverkstad få under fritid för egen räkning utföra mindre arbeten såsom presenter åt anhöriga o. d. samt slutligen tillfälle till frigång utanför anstalten.

Efter mönstret från Ystadanstalten har under senare halvåret 1940 den ordningen börjat praktiseras, särskilt beträffande dem för vilka prognosen är mer än vanligt osäker, att de placerats i fabriks-, jordbruks-, skogs- m. fl. arbeten hos företagare i trakten. Härvid vistas de utom anstalten de tider på dagen, då detta är erforderligt för anställningens skötande.

Ystad. Anstalten är förlagd till kronohäktet i Ystad, som under flera år varit specialanstalt för unga straffri-förklarade och sådana unga, som dömts till förvaring. Då sistnämnda kategori, som för övrigt efter ungdomsfängelse-lagens tillkomst starkt avtagit, numera kan placeras å den nyuppförda vårdanstalten å Hall, vårdas i Ystad i huvudsak endast unga straffri-förklarade (ett tjugotal) samt till ungdoms-fängelse dömda psykopater (för närvarande 18). Fördel-ningen av psykopater mellan anstalterna i Uppsala och Ystad sker efter prövning av de särskilda omständigheterna i varje särskilt fall.

Anstalten är belägen i utkanten av staden, skild från annan bebyggelse genom vidsträckta trädgårdsfält. De in-tagna beredas sommartiden möjlighet till friluftsbad vid den utanför anstaltsområdet belägna stranden. Till anstalten hör ett omfattande trädgårdsbruk, som bedrives dels innanför, dels utanför omfattningsplanket. Med ingången av februari månad detta år ha arbetsmöjligheterna utvidgats, i det att också skrädderirörelse förlagts dit.

Mera pålitliga intagna kunna erhålla möjlighet att bl. a. för utbildning i yrkesgren, som ej är representerad å anstalten, arbeta hos hantverkare i staden eller dess omnejd. De lämna anstalten på morgonen och återvända dit efter arbetets slut. Denna öppna kriminalvård, som ursprungligen startades för de straffriförklarade, tillämpas nu även i fråga om de till ungdomsfängelse dömda. Jag hänvisar härutinnan till en i denna tidskrift (år 1940 sid. 207 ff.) införd uppsats, betitlad »Från anstaltsliv till frihet», författad av anstaltens förutvarande föreståndare.

Även i vad det gäller kvinnor har tillämpningen av ungdomsfängelselagen gått utöver de ursprungliga beräkningarna, enligt vilka det totala platsbehovet uppskattades till omkring 10 vårdplatser. Antalet intagna kvinnor utgjorde den 20 februari 1941 24 fördelade på följande två

Ungdomsanstalter för kvinnor:

Anstaltens namn m. m.	Anstalten i huvudsak avsedd såsom	Antal intagna 20/2 1941
Växjö (sluten)	mottagnings- och övervakningsavdelning . . .	6
Vieböck (öppen)	anstalt för normala . . .	18

Anstalten i Växjö är inrymd i det därstädes befintliga kvinnofängelset, som under åren 1937—1939 ombyggts och moderniserats. Å anstalten mottagas alla till ungdomsfängelse dömda kvinnor, vilka underkastas observation och undersökning enligt i huvudsak samma mönster som gäller för Nyköpingsanstalten. Å övervakningsavdelningen förvaras sådana flickor, som icke lämpa sig för vård å öppen anstalt. Undervisning meddelas i skolämnen, sömnad, handarbete och skolkök, varjämte eleverna få arbeta i den till fängelset hörande trädgården.

Den öppna ungdomsanstalten för flickor är förlagd till Vieböckshemmen, som ägas och drivas av Svenska Diakoniss-

sällskapet. Viebäck är en lantgård på småländska höglandet, där Diakoniss-sällskapet under årens lopp uppfört fem olika hem, ett vart med 15 å 20 vårdplatser, alla avsedda för flickor, som gjort sig skyldiga till vanart eller brott. Viebäck är således på en gång skyddshem, uppfostringsanstalt och ungdomsanstalt, dock i regel utan sammanblandning av de olika kategorierna, som så vitt möjligt hållas var för sig i olika hem.

För de till ungdomsfängelse dömda flickorna erlägger fångvårdsstyrelsen viss ersättning.

Flickorna erhålla undervisning både i teoretiska och praktiska ämnen. I fråga om de sistnämnda påminner verksamheten närmast om vad man möter vid skolor för utbildning i matlagning, vävnad, sömnad och lantushåll. Arbetet vid anstalten handhaves så gott som uteslutande av sällskapets diakonissor.

Utskrivning och eftervård.

Som ovan angivits handläggas frågor om utskrivning av ungdomsfängelsenämnden. Dessutom är nämnden eftervårdsmyndighet. Närmare bestämmelser om dess verksamhet ha givits i ovannämnda stadga den 8 april 1938 angående vård och behandling av dem som ådömts ungdomsfängelse. Nämnden, som har sitt säte i Stockholm och numera är inrymd i fångvårdsstyrelsens lokaler, sammanträder på kallelse av ordföranden så ofta denne prövar nödigt eller det begäres av minst två ledamöter. För beslutförhet fordras, utom i vissa mindre viktiga frågor, deltagande av samtliga ledamöter. Det åligger nämnden att genom besök å ungdomsanstalt förskaffa sig kännedom om de intagna. För detta ändamål bör nämnden minst en gång årligen besöka varje sådan anstalt.

Frågan om den dömdes utskrivning skall av nämnden prövas sedan ett år förflutit från hans intagning å anstalt och därefter minst var sjätte månad. När utskrivning på prov beslutas, skall nämnden meddela sådana föreskrifter

och förordna om sådan tillsyn, att den utskrivne såvitt möjligt avhålls från att ånyo begå brott. Förutom erinringar av allmän natur kan beslutet i detta syfte innehålla föreskrift att den utskrivne skall sköta anvisat arbete eller anställning, att han skall vistas i enskilt hem eller begagna viss bostad, att han skall vistas å angiven ort eller icke uppehålla sig å viss ort samt att han skall iakttaga fullständig avhållsamhet från alkoholhaltiga drycker. För var och en som utskrivs på prov skall nämnden förordna tillsynsman och utfärda tillsynsbok, som innehåller samtliga för den utskrivne gällande föreskrifter. Nämnden skall med uppmärksamhet följa tillsynen över de på prov utskrivna och tillhandagå tillsynsmännen med lämplig vägledning.

Utvecklingen av formerna för ungdomsfängelsenämndens verksamhet och dess praxis i utskrivnings- och eftervårdsfrågor har gått hand i hand med det stigande antalet intagningar och utskrivningar. Ett utomordentligt arbete har därvid nedlagts av hovrättspresidenten *Karl Schlyter*, som efter att tidigare såsom justitieminister ha tagit initiativet till lagstiftningen om ungdomsfängelse varit nämndens förste ordförande till den 1 november 1940. Av särskild betydelse ha varit hans bemödanden att göra eftervården av de på prov utskrivna verkligt effektiv såväl i fråga om tillsyn som hjälpåtgärder. Nämndens arbetsmetoder gestalta sig numera på följande sätt.

Så snart den till ungdomsfängelse dömdes intagits å mottagningsanstalt, upplägges hos nämnden en särskild akt beträffande honom. Akten är försedd med ett register, som innehåller kortfattade uppgifter rörande den dömdes personliga förhållanden, tidigare asocialitet, sinnesbeskaffenhet m. m. Å detta register antecknas varje händelse av vikt som inträffar efter intagningen. De första handlingar, som inflyta i akten, äro de tidigare omnämnda summariska läkarutlåtanden och promemorior, som upprättas av läkaren och styresmannen vid mottagningsanstalten. Samtidigt här-

med erhåller nämnden även rättegångsprotokollen, vilka tillgodogöras och därefter översändas till den anstalt dit den intagne förflyttats från mottagningsanstalten. Akten kompletteras sedan successivt med anteckningar rörande den dömde under hela den tid han är föremål för nämndens verksamhet. Särskild vikt lägges vid sådana omständigheter, som kunna vara till ledning för den fortsatta behandlingen. Bland de dokument av betydelse som insätts i akten märkas de yttranden, som avgivas av anstaltens styresmän i utskrivningsfrågor. Akten framtages och studeras varje gång som någon fråga rörande den dömde förekommer till behandling. Härigenom elimineras risken av bristande enhetlighet i behandlingen.

Vid utgången av 1940 hade jämlikt nämndens beslut 250 män och 7 kvinnor utskrivits på prov från ungdomsanstalt, därav under 1940 153 män och 6 kvinnor. Av dessa hade 10 män och 1 kvinna efter återintagning ånyo utskrivits på prov under år 1940. Därutöver hade 2 män slutligt utskrivits direkt från anstalt (i ena fallet på grund av svår kroppslig sjukdom, i det andra på grund av höggradig imbecillitet). Anstaltstiderna för de under 1940 för första gången på prov utskrivna männen fördelade sig på följande sätt: 8—11 månader i 10 fall (6,6 procent), 11—12 månader i 27 fall (17,6 procent), 12—14 månader i 96 fall (62,7 procent), 14—17 månader i 15 fall (9,8 procent) och 18—19 månader i 5 fall (3,3 procent). För de under samma år första gången provutskrivna kvinnorna varierade anstaltstiden mellan 17 och 21 månader. Den genomsnittligt längre anstaltstiden för de kvinnliga intagna beror på utbildningshänsyn och vissa orsaker, som stå i samband med deras förvaring å samma anstalt som andra grupper av kriminella och asociala med förhållandevis långa intagningstider. De 11 andra gången provutskrivna eleverna hade efter återintagningen fått kvarstanna å anstalt under tider mellan 2 och 11 månader.

I samtliga beslut om utskrivning på prov har nämnden

bestämt tillsynstiden till den högsta av lagen tillåtna, i regel två år. I 17 fall har nämnden senare genom särskilda beslut låtit tillsynen upphöra före 1940 års utgång. Icke minst av psykologiska skäl torde denna metod att variera tillsynstidernas längd vara att föredraga framför en differentiering av tiderna redan vid utskrivningsbeslutets meddelande.

I varje fall av utskrivning på prov har sörjts för den dömdes placering i fråga om anställning och bostad, och utskrivningsbesluten ha som regel innefattat föreskrifter härom. I ett mindre antal fall har nämnden ansett sig kunna överlåta åt tillsynsmannen att utse sysselsättning åt den utskrivne. Att bestämma bostad för honom har ofta överlåtit åt tillsynsmannen. Anstalternas styresmän ha nedlagt ett synnerligen värdefullt arbete för arbetsanskaffning åt de dömda. Även från nämndens sida har i ett icke obetydligt antal fall medverkan lämnats vid arbetsanskaffningen. När det visat sig omöjligt att bereda den intagne lämplig sysselsättning till den tidpunkt, då nämnden ansett utskrivning på prov böra äga rum, har nämnden brukat besluta att han skall utskrivas på prov, så snart lämpligt arbete kunnat anskaffas åt honom. Fångvårdsstyrelsen har därefter beviljat honom permission från anstalten under kortare tid för att söka arbete å viss ort, och sedan den intagne genom egna ansträngningar eller med bistånd av nämnden och skyddsföreningarna lyckats bereda sig anställning, har nämnden fattat beslut om utskrivning.

Alkoholförbud vid utskrivningen har icke tillämpats i större utsträckning. Vid bedömandet av denna fråga har hänsyn tagits till svårigheten att kontrollera efterlevnaden av ett sådant åläggande. Nämnden har ju också möjlighet att när som helst under tillsynstiden komplettera de för den utskrivne gällande föreskrifterna med ett sådant förbud. Enligt av anstalternas styresmän lämnade uppgifter voro 8 av de 159 under år 1940 från ungdomsanstalt provutskrivna att betrakta som hemfallna åt alkoholmissbruk

före intagningen å ungdomsanstalt. Av dessa hade 3 varit druckna och 4 i lägre grad alkohelpåverkade vid brottens begående. Därutöver hade 2 varit druckna och 6 i lägre grad påverkade vid brotten. Ungdomsfängelnsnämnden ålade 8 av de under samma år på prov utskrivna personerna att iakttaga fullständig avhållsamhet från alkoholhaltiga drycker.

Förutom tillsynsboken, vilken skall överlämnas till tillsynsmannen, erhåller den intagne vid utskrivningen på prov ett i mera personlig form hållet brev från nämnden, vari han erinras om de för honom gällande föreskrifterna.

Bland de av nämnden utsedda tillsynsmännen, vilka icke åtnjuta ersättning för sitt uppdrag, äro ett icke ringa antal olika yrkesgrupper företrädda. Bland annat finnas många representanter för domstolsjurister, präster, kommunalmän, folkskollärare samt tjänstemän i fångvården och skyddsvårnen. Tillsynsmännen, som i regel endast ha ett eller ett fåtal tillsynsuppdrag vardera, ha i allmänhet nedlagt ett värdefullt och intresserat arbete för de provutskrivna. De äga meddela de ytterligare föreskrifter för den utskrivne som de finna erforderliga med avseende å hans sysselsättning och levnadssätt. De kunna medgiva honom att ändra arbetsanställning och bostad. En viktig uppgift för dem blir ofta att söka avhjälpa inträffad arbetslöshet. Enligt av nämnden utfärdade bestämmelser ha de att insända rapporter till nämnden dels en månad efter utskrivningen, dels ock efter utgången av varje kalenderhalvår. Förutom dessa rapporter, som ofta föranleda åtgärd från nämndens sida, får nämnden mottaga ett stort antal förfrågningar och hänvändelser från tillsynsmännen och de utskrivna. I arbetsanskaffningsfrågor under tillsynstiden påkalla tillsynsmännen i stor utsträckning ingripande från nämndens sida.

Nämndens eftervårdande verksamhet, vilken tagit allt större omfattning i avvaktan på ikraftträdandet av den av 1939 års riksdag i princip antagna skyddskonsulentorganisationen, har organiserats så, att de olika frågorna efter

beredning av sekreteraren föredragas för ordföranden, vilken hänskjuter tveksamma fall till avgörande av nämnden in pleno. Alla frågor där återintagning anses kunna ifrågakomma upptagas givetvis vid sammanträde.

Det är ännu för tidigt att med någon grad av säkerhet kunna uttala sig om resultatet av ungdomsfängelse som behandlingsform. Att man måste räkna med en icke obetydlig återfallsprocent är uppenbart, icke minst med hänsyn till det förhållandet, att en så stor del av klientelet utgöres av i högre eller lägre grad abnormala individer. Av de vid utgången av 1940 på prov utskrivna 257 eleverna hade 28 återintagits; två av dem hade återintagits två gånger. I 19 fall hade nämnden beslutat om återintagning, och i 11 fall hade domstol förordnat därom. I 20 fall hade åtgärden föranletts av begångna brott, i de övriga av underlåtenhet att följa meddelade föreskrifter, i ett fall i förening med fylleriförseelse.
